

Školství v České republice

(zřizovatelé, právní formy a financování regionálního a terciárního školství v ČR)

Materiály byly zpracovány v rámci projektu: CZ.11.3.119/0.0/0.0/16_013/0003093 „Zvýšení znalostí a dovedností vysokoškolských studentů v oblasti implementace veřejných politik v České republice a Polsku a zlepšení jejich uplatnitelnosti na trhu práce“

Projekt je spolufinancován z prostředků EFRR v rámci programu INTERREG V-A Česká republika – Polsko prostřednictvím Fondu mikroprojektů 2014 - 2020 v Euroregionu Silesia

Ing. Bc. Jiří Bečica, Ph.D.

Vzdělání x vzdělávání

Je nutné rozlišovat pojmy:

- **vzdělání**, což je výsledek vzdělávání a
- **vzdělávání**, což je proces vedoucí k výsledku.

Vzdělání je v současné době v ČR (ale i zemích OECD) považováno za jeden z nástrojů pro dosažení hospodářské prosperity a současně jako jeden z nástrojů ke zmírňování sociálních nerovností.

Historie vzdělávání

- Z historického hlediska bylo vzdělání privilegium, které dostali pouze ti, kteří měli peníze a postavení (šlechta, bohatí měšťané, církevní hodnostáři).
- Od 19. stol., ale zejména po druhé světové válce se celý systém demokratizoval a je shoda na tom, aby se vzdělání dostalo širokým vrstvám obyvatelstva, tj. umožnit všem, kteří jsou schopni studovat, aby studovat mohli.
- Ve společnosti se zvyšuje poptávka po vzdělaných lidech a je kladen důraz na vzdělávání jako na sociální aspekt, který přináší pozitivní efekty (externality).
- Rozvoj vzdělávání je důsledkem rozvíjejících se nových teorií, které upozorňují na to, že vedle investic do budov a zařízení je potřeba rozvíjet i nové technologie, které vyžadují i vzdělanější populaci.
- Od cca 60. let 20. stol. se hovoří o vzniku tzv. lidského kapitálu, kdy se kromě soustavné přípravy na povolání vyžaduje tzv. celoživotní učení se (vzdělávání).

Nejdůležitější legislativní normy týkající se školství v ČR

- Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon.
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících.
- Zákon č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením.
- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.
- Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání.
- Zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace.
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.
- Zákon č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu.

ISCED – Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání

- Slouží jako nástroj vhodný pro shromažďování, zpracování a zpřístupňování informací o vzdělávání v jednotlivých zemích a v mezinárodním měřítku.
- Byla vypracována a vydána organizací UNESCO v roce 1976, používají ji země OECD.
- Klasifikace ISCED se v jednotlivých zemích dle stupně vzdělávací soustavy od sebe lehce liší.

Kód	Označení vzdělávacího stupně	Úroveň vzdělávání v ČR	Věk dítěte/studenta v ČR
0	vzdělávání v raném dětství	mateřské školy	2-5
1	primární vzdělávání	1. stupeň základní školy	6-11
2	nižší sekundární vzdělávání	2. stupeň základní školy, 1. – 4. ročník osmiletých, resp. 1. – 2. ročník šestiletých středních škol	12-15
3	vyšší sekundární vzdělávání	středoškolské, maturita či vyučení	16-19
4	postsekundární neterciární vzdělávání	pomaturitní studium	19 a více
5	krátký cyklus terciárního vzdělávání	poslední dva ročníky konzervatoří	19 a více
6	bakalářská nebo jí odpovídající úroveň	bakalářské studium VŠ, studium VOŠ	19 a více
7	magisterská nebo jí odpovídající úroveň	magisterské studium VŠ	22 a více
8	doktorská nebo jí odpovídající úroveň	doktorské studium VŠ	24 a více
9	vzdělávání jinde neuvedené		

Strategie vzdělávací politiky ČR

Podstatou je rozvíjet vzdělávací systém, který bude dostupný pro každého jedince.

Dlouhodobé priority:

- Snižování nerovností ve vzdělávání ve všech stupních vzdělávací soustavy
  - primární x sekundární x terciární stupeň.
- Podpora kvalitní výuky učitelů, např.
  - nové metody a formy výuky, individuální přístup k vzdělávanému, kariéerní postup a seberealizace učitelů.
- Odpovědné a efektivní řízení vzdělávacích institucí, např.:
  - posílit roli managementu v řízení škol, prostor pro inovace, posílení role ředitelů škol.

Vzdělání populace v ČR

- Standardem se ve světě stává primární a nižší sekundární vzdělání.
- V zemích OECD a západního světa je primární a nižší sekundární vzdělávání povinné, jedná se o povinnou školní docházku, tj. tzv. paternalistický veřejný statek.
- Trend západních zemí směřuje k rozšiřování populace dosahující vyššího sekundárního vzdělání, v ČR jej dosahuje cca 90 % populace.
- V ČR ve srovnání se zeměmi OECD je relativně malý počet lidí s terciárním vzděláním, cca 20 %. U mladších obyvatel se podíl terciárně vzdělaných rychle zvyšuje.

Vzdělávací soustava v ČR

Stupně vzdělávání:

- **preprimární** (v mateřských školách),
- **primární** (vzdělávání na základních školách, především na prvním = nižším stupni),
- **sekundární**:
  - nižšího (prvního) stupně, tj. druhý stupeň ZŠ, první ročníky víceletých gymnázií;
  - vyššího (druhého) stupně, tj. střední školství (začíná mezi 15-16 rokem, v zemích jsou rozdíly)
- **postsekundární** (neterciární) = po maturitě, to, které poskytuje další úroveň (stupeň) vzdělávání, ale zároveň to není vysokoškolské, např. VOŠ);
- **terciární**:
  - nižší (bakalářské a magisterské programy VŠ)
  - vyšší (doktorské programy zakončené tituly Ph.D., Th.D.; dříve Dr.; CSc.; DrSc.)

Vzdělávací soustava regionálního školství v ČR

- je **dvoustupňová**, člení se podle úrovně a charakteru poskytovaného vzdělávání a služeb souvisejících se školstvím na:
  - **školy** (mateřské; základní; střední; vyšší odborné; umělecké; jazykové) a
  - **školská zařízení** (domovy mládeže; školy v přírodě; pro vzdělávání pedagogických pracovníků; pedagogicko-psychologické poradny; centra volného času; zařízení stravování; výchovná a ubytovací zařízení; zařízení pro preventivní, ústavní nebo ochrannou výchovu).

Podmínkou výkonu činnosti školy nebo školského zařízení v ČR je zápis do **školského rejstříku**

- vede jej Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR prostřednictvím jednotlivých krajů.

Počet škol v ČR dle zřizovatele a druhu vzdělávání

Zřizovatel	Mateřská škola	Základní škola	Konzervatoř	Střední škola	Vyšší odborná škola	Vysoká škola	Celkem
Státní správa ve školství	7	43	1	30	0	26	107
Obec	4 730	3 615	0	27	0	0	8 372
Jiný ústř. orgán st. správy	0	0	0	4	4	2	10
Soukromník	340	180	3	294	42	45	904
Církev	49	45	2	40	11	0	147
Kraj	83	257	12	912	111	0	1 375
CELKEM	5 209	4 140	18	1 307	168	73	10 915

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014–2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Výdaje na vzdělávání (nejen v ČR) ovlivňuje:

- Ekonomická vyspělost země – měřeno velikostí HDP.
- Demografická struktura země (zastoupení populace v různých věkových kategoriích).
- Priority veřejné politiky – politikové rozhodují o množství finančních prostředků do jednotlivých oblastí veřejného sektoru – záleží co preferují – dopravu, zdravotnictví, školství, kulturu, sociální záležitosti, sport, aj.
- Životní úroveň - záleží na příjmu ve společnosti (na hlavu, na rodinu). Jde zde také o preference, kolik ze svého příjmu je jedinec/rodina ochotna dát na vzdělávání. Každý jedinec má jiné preference, studuje z jiného důvodu (tedy jakou váhu pro jedince vzdělání má).
- Cenová hladina prostředků na vzdělávání (jazykové kurzy, umělecké vzdělávání, aj.).
- Organizace a způsob výuky (prezenční x kombinovaná x distanční).

Financování školství z kapitoly MŠMT ČR (státního rozpočtu ČR)

- Roční rozpočet kapitoly MŠMT ČR se v posledních letech pohybuje okolo 170-240 mld. Kč.
- Na regionální školství plyne ze SR, kapitoly MŠMT cca 120-180 mld. Kč, mzdové prostředky představují $\frac{3}{4}$ z těchto prostředků.
- Na financování veřejných vysokých škol plyne ze SR, kapitoly MŠMT cca 20-30 mld. Kč; na vědu a výzkum cca 20 mld. Kč.
- Na financování tělovýchovy a sportu plyne z kapitoly MŠMT cca 5-8 mld. Kč.
- Srovnání v rámci OECD Education at Glance – ČR dává na vzdělávání nízké % HDP, cca 4,5 % (průměr zemí OECD je okolo 6 %)
- Závazným limitem je objem peněz na platy (cca 122 mld. Kč) pro cca 260 tis. přepočtených úvazků (pedagogů).

Výdaje na vzdělávání v ČR:

- Jsou hrazeny **vícezdrojově**, tzn. jsou použity jak **zdroje veřejné**, tak i **soukromé**.
- Podíl veřejných/soukromých zdrojů se liší dle stupně vzdělávací soustavy a typu zřizovatele, zpravidla ale **převažují zdroje veřejné**.
- **Zdrojem** fondů pro vzdělávání v ČR **jsou veřejné rozpočty** (státní rozpočet, rozpočty krajů a obcí).

Podíl veřejných/soukromých zdrojů činí v průměru:

- v zemích OECD plyne do vzdělávání 83 % veřejných a 17 % soukromých výdajů;
- v zemích EU je 89 % veřejných výdajů a 11 % soukromých;
- v ČR plyne do vzdělávání 87 % veřejných výdajů a 13 % výdajů soukromých;

Čím vyšší je úroveň vzdělávání, tím se podíl soukromých zdrojů zvětšuje. **Nejvyšší podíl soukromých zdrojů plyne do terciárního vzdělávání**, kdy si účastníci vzdělávání přispívají na vzdělávání nebo si platí školné.

Odpovědnost za výdaje na vzdělávání v ČR

Stát (MŠMT) odpovídá za:

- Obecné vytváření legislativního rámce ve školství.
- Zajišťování mezinárodní spolupráce.
- Základní kontrolu ve smyslu splňování stanovených standardů a přístupů ke vzdělání (Česká školní inspekce, Národní akreditační úřad pro vysoké školství v ČR).
- Poskytování prostředků na platy pracovníků ve školství po splnění předepsaných podmínek.
- Zřizuje zákonem veřejné vysoké školy (26) a státní vysoké školy (2).

Regionální úroveň (kraje, obce) odpovídají za regionální školství a za:

- Oblast odborného školství v kraji, reagují na potřeby trhu práce.
- Obce jsou zpravidla zřizovatelem MŠ, ZŠ, ZUŠ.
- Kraje jsou zřizovatelem SOU, SŠ, Gymnázií, VOŠ, konzervatoří, jazykových škol, speciálních škol a ZUŠ.
- Prostředky na běžný provoz škol a školských zařízení u nichž je zřizovatelem (opravy budov, platby energií = elektřina, plyn (teplo), voda).

SWOT analýza školství v ČR

Silné stránky

- Dostupnost vzdělávání – mateřské a základní školy téměř v každé obci.
- Dlouhodobá zkušenost s povinnou školní docházkou – již od Marie Terezie.
- Financování školství je dlouhodobou prioritou vládních prohlášení. V posledních 5 letech se zvyšují finance do oblasti školství a mají politickou podporu napříč politickým spektrem.
- Zlepšuje se technická infrastruktura škol a školských zařízení.
- Využívání nových informačních a komunikačních technologií (pomohl i Covid-19).

Slabé stránky

- V mezinárodním srovnání je nízké finanční ohodnocení pedagogických pracovníků (oproti jiným vysokoškolsky vzdělaným profesím).
- Malý zájem o profesi učitele mezi mladými absolventy pedagogických fakult.
- Genderová nevyváženost učitelského sboru, převažují ženy, pedagogický sbor stárne.
- Nepružný management organizací, pomalé zavádění nových trendů a forem výuky v praxi.

SWOT analýza školství v ČR

Příležitosti

- Lidské zdroje.
- Politická podpora zvyšujících se výdajů nejen do oblasti vzdělávání, ale i do oblasti vědy a výzkumu.
- Evropské fondy podporující různé formy spolupráce a výměnu zkušeností (Erasmus, aj.).
- Nové formy výuky a vzdělávání (Hejného matematika, zaměření dle Montessori, Waldorfská, aj.)

Hrozby

- Nezájem mladých o profesi učitele.
- Nezájem o technické vzdělávání.
- Špatně nastavený systém odměňování pedagogických pracovníků.
- Snižující se výsledky dětí/žáků/studentů v mezinárodním srovnávání.
- Hodnotová orientace obyvatel.
- Nové formy výuky a vzdělávání (Hejného matematika, zaměření dle Montessori, Waldorfská, aj.)

Právní forma regionálních škol v ČR

- Školy získaly v 90. letech právní subjektivitu.
- Právní forma existence může mít několik variant, záleží na osobě zřizovatele.

Školy veřejných zřizovatelů mají právní formu existence:

- *příspěvková organizace (PO)*, nebo
- *školská právnická osoba (ŠPO)*. ŠPO je specifická právní forma existence pouze v odvětví školství.
- *Organizační složky státu (OSS)*. Setkáváme se s nimi v málem rozsahu. Tato právní forma se týká zřizovatelů typu MV, MO, MS.
- MZV zřizuje školy úplně ve specifické formě, jako *součást úřadu* (při diplomatické misi a při konzulátním úřadu).

Právní forma regionálních škol v ČR

Neveřejní zřizovatelé mají variantu zřídit:

- Školskou právnickou osobu (ŠPO), nebo
- právní forma podle jiných právních předpisů, v minulosti např.: podle obchodního zákoníku,
  - nejčastěji zapsané ústavy (z.ú.), dříve obecně prospěšné společnosti (o.p.s.)
  - Společnosti s ručením omezeným (s.r.o.) nebo
  - akciové společnosti (a.s.)

Financování veřejně zřizovaného regionálního školství v ČR

- Největší význam má stanovení tzv. PHmax – což je maximální počet hodin výuk, který je stanoven dle učebních plánů v RVP pro třídu a je hrazen ze SR (prostřednictvím kapitoly MŠMT).
- Vstupními parametry při nastavování hodnot jsou počty hodin v učebním plánu, pravidla dělení hodin všeobecných předmětů, odborných předmětů a odborné praxe.
- Pro stejné kategorie dosaženého vzdělání a příbuzné skupiny oborů jsou hodnoty v celé ČR shodné.
- Hodnoty PHmax jsou stanoveny právním předpisem:
  - pro ZŠ, SŠ a konzervatoře nařízením vlády,
  - pro MŠ a ŠD vyhláškou.
- Stanovené hodnoty PHmax mají mít dlouhodobou platnost, tudíž ředitelé škol by měli mít možnost dlouhodobě plánovat a stabilizovat pedagogické sbory svých škol.

Financování veřejně zřizovaného regionálního školství v ČR

- Pokud Σ PPČ učitelů/vychovatelů je nižší nebo roven PHmax je:
  - každé škole poskytnut objem prostředků na platové tarify dle údajů ze škol,
  - každé škole poskytnut normativní objem prostředků na 1 úvazek pedagoga na ostatní nárokové složky,
  - každé škole poskytnut normativní objem prostředků na 1 úvazek pedagoga na nenárokové složky (upravený pomocí dynamických prvků - naplněnost a inkluze).
- Pokud Σ PPČ učitelů/vychovatelů je vyšší, než PHmax, je vykázáný počet úvazků úměrně krácen.

Financování regionálního školství v ČR, když je zřizovatelem církev nebo neziskový subjekt

- **Podmínkou je zápis ve školském rejstříku** a žádost PO vykonávající činnost škol a školských zařízení.
- Prostředky SR jsou poskytovány normativně, ale nejedná se o stejné normativy jako je tomu u regionálního školství zřizovaného obcí a kraji.
- **Normativ je stanoven jako průměrný roční objem výdajů na jednotku výkonu.**
  - Platí zde maximálně povolený počet žáků.
  - Finanční prostředky jsou určeny na všechny výdaje, nikoli pouze na přímé výdaje na vzdělávání - prostředky jsou tedy poskytovány jak na provoz, tak i na investice.

Financování soukromě zřizovaného regionálního školství v ČR

- Podmínkou pro dotaci je zápis do školského rejstříku a žádost o dotaci.
- Oproti veřejně zřizovaným školám se liší rozsah finančních prostředků (je nižší) a i finanční tok je odlišný.
- **Dotace se stanoví procentem** (procentní podíl) z normativu MŠMT.
  - Normativem je roční objem neinvestičních výdajů (mzdových prostředků, zákonných odvodů) připadajících na jedno dítě/žáka/studenta ve srovnatelném oboru vzdělávání a formě vzdělávání ve škole (ŠZ), srovnatelném se školou (ŠZ) zřizovanou veřejným zřizovatelem (tedy státem – MŠMT, krajem, obcí či DSO).
- U středních škol a VOŠ se normativ stanovuje na každý konkrétní obor vzdělávání zvlášť.
- Žádost o dotaci předkládá soukromá škola krajskému úřadu, čili prostřednictvím KÚ jsou prostředky poskytovány soukromým školám.

Počet škol v regionálním školství dle krajů ČR

Kraj	MŠ	ZŠ	SŠ	Konzervatoře	VOŠ
Praha	410	269	185	8	37
Středočeský	762	549	153	0	19
Jihočeský	314	257	90	1	17
Plzeňský	272	221	55	1	5
Karlovarský	123	106	38	0	4
Ústecký	357	279	95	1	8
Liberecký	238	203	49	0	6
Královéhradecký	311	269	83	0	10
Pardubický	317	251	74	1	8
Vysočina	286	263	63	0	13
Jihomoravský	659	480	125	2	10
Olomoucký	378	297	94	1	8
Zlínský	315	258	68	1	10
Moravskoslezský	467	438	135	2	13

Terciární vzdělávání v ČR

Vysoké školy se v ČR člení:

- *dle poskytovaného vzdělání na:*
  - Univerzitní - bakalářské, magisterské a doktorské studijní programy, vnitřně se dále člení (nejčastěji na fakulty nebo ústavy)
  - Neuniverzitní - bakalářské studijní programy a mohou být i magisterské (nečlení se na fakulty)
- *dle zřizovatele na:*
  - Veřejné, zřízeny samostatným zákonem, celkem 26 subjektů
  - Soukromé, dle § 39-43 zákona, celkem 36 subjektů
  - Státní, dle § 94-95 zákona (Univerzita obrany a Policejní akademie ČR v Praze)
  - Zahraniční, dle § 93 a-i zákona,
    - Evropské (6 subjektů) + 8 poboček
    - Mimoevropské (1 subjekt) + 1 pobočka

Správu terciárního vzdělávání v ČR

Provádí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy prostřednictvím zřízených poradních orgánů, např.:

- **Národního akreditačního úřadu (NAÚ):**
  - je celostátní orgán, sleduje kvalitu; stanovuje standardy; uděluje akreditace; provádí evaluaci VŠ.
- Rada pro vysokoškolské vzdělávání,
- Rada pro Vědu a výzkum,
- Rada rektorů vysokých škol.
- Rada vysokých škol.
- Orgán s nadnárodní působností je např. Evropská univerzitní asociace.

Financování terciárního vzdělávání v ČR

Jedná se o **vícezdrojový systém financování**, např.:

- **Dotace od státu** na činnost veřejně zřizovaných vysokých škol prostřednictvím kapitoly MŠMT.
- **Daňové úlevy** spojené s hlavní činností VVŠ, vědou a výzkumem.
- Rozpočty regionálních a místních orgánů správy.
- **Z vlastní podnikatelské činnosti** vysokých škol, pronájmu majetku, investic dočasně volných a nepotřebných finančních prostředků.
- **Z prodeje služeb** studentům, firmám, státu.
- Prostředky od studentů v podobě **poplatků, školného**, atd.

Počet fakult (zaměření) vysokých škol v ČR

Společenské obory	Přírodovědní obory	Technické obory	Zemědělské obory	Jiné
Ekonomie – 15	Biologie – 8	Architektura – 4	Lesnictví – 2	Umění – 10
Filozofie – 9	Ekologie – 8	Doprava – 3	Rybářství – 1	Vojenství a policie - 3
Historie – 11	Farmacie – 3	Elektrotechnika – 6	Zahradnictví – 2	
Politologie – 7	Chemie – 12	Jaderné inženýrství – 1	Zemědělství - 3	
Právo – 4	Informatika – 16	Hornictví – 1		
Psychologie – 6	Lékařství – 8	Hutnictví – 1		
Sociologie – 6	Matematika – 9	Stavebnictví – 4		
Teologie – 3	Fyzika – 12	Strojírenství – 6		
Tělovýchova - 8	Geografie – 9	Textil - 1		

Počet VŠ v ČR dle krajů

Kraj	soukromé	státní	veřejné	celkem	neuniverzitní	univerzitní
Praha	21	1	7	29	18	11
Středočeský	2	0	0	2	2	0
Jihomoravský	6	1	5	12	6	6
Jihočeský	2	0	2	4	3	1
Zlínský	1	0	1	2	1	1
Olomoucký	2	0	1	3	2	1
Moravskoslezský	1	0	3	4	1	3
Liberecký	0	0	1	1	0	1
Královehradecký	0	0	1	1	0	1
Ústecký	1	0	0	1	1	0
Pardubický	0	0	1	1	0	1
Vysočina	1	0	1	2	2	0
Plzeňský	0	0	1	1	0	1
Karlovarský	0	0	0	0	0	0
Celkem	37	2	24	63	36	27

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Zdroje:

- *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávání v České republice : vzdělávání v datech.* Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2022.
- PRŮCHA, Jan. *Odborné školství a odborné vzdělávání: fungování systému, problémy praxe a výzkum.* Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-158-5.
- Statistiky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a statistiky Českého statistického úřadu v oblasti školství.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. <https://www.msmt.cz>

Děkuji Vám za pozornost.

Ing. Bc. Jiří Bečica, Ph.D.

Jiri.becica@vsb.cz

www.vsb.cz